

ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ,

ΥΠΟ

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΠΑΡΑΣΧΟΥ.

(Συνέχεια. ἴδε ἀριθ. φυλ. 42).

πολὺ καλὰ τὸ ἠξεύρομεν, ὃ ἔρωσ τὴν καρδίαν μας μόνον ἐπιποθεῖ, διότι εἰς αὐτὴν εὐρίσκει τὴν φοβεράν του ἰσχύν. Οἴμοι· ἴσως εἶναι δυνατὸν καὶ πάλιν νὰ ἀναζήσωμεν, ἀλλὰ νὰ λάβωμεν καὶ δευτέραν καρδίαν εἶναι ἀδύνατον. Ἀποφεύγει λοιπὸν τὰ ζοφερά κοιμητήρια, καὶ μόνος ὁ τάφος νὰ καυχηθῇ δύναται ὅτι τρέπει τὸν ἔρωτα εἰς φυγὴν. Ὡ, ναί· ὁ ἄσπλαγχνος οὗτος θεὸς τῆς καρδίας εὐλαβεῖται τὰ κοιμητήρια, ὃ ἔρωσ εἶναι σκληρὸς καὶ ἀνάλγητος εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλ' οὐδέποτε καὶ ἱερόσυλος, διότι ἱεροσυλία εἶναι νὰ ἐμφανίζηται εἰς τοὺς τάφους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἠνοιξε! Μὴ λοιπὸν τὸν ἀποδίδωμεν καὶ ταύτην τὴν ιδιότητα, ἐπειδὴ - ὡς εἴμεθα δίκαιοι, — εὐρίσκομεν εἰς αὐτὸν στιγμὰς εὐτυχίας, ὑπερβαίνουσας τὰς τῶν βασάνων του.

Ὅποια εἶναι τῶν ἀνθρώπων ἡ ματαιότης! Καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς τάφους τοὺς ἀκολουθεῖ, καὶ ἐκεῖ θέλουν νὰ φανῶσι τῶν ἄλλων ἀνώτεροι, καὶ ἐκεῖ θέλουν νὰ προτιμῶνται, ὡς ἤθελον νὰ προτιμῶνται εἰς τὴν ζωὴν. Ἔχουν τὴν πρόνοιαν, πρὶν ἀποθάνωσιν ἔτι, νὰ ἐγείρουν τοὺς τάφους των μαρμαρίνους καὶ μεγαλοπρεπεῖς, μ' ἐπιγραφὰς πομπώδεις καὶ πλήρεις ἐγωΐσμοῦ, σημειοῦντες μετὰ σχολαστικῆς ἀκριβείας καὶ τὸ τελευταῖον ἀξίωμα ὃ εἶχον ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὸν ἄσημον καὶ ἐπαίτην, καὶ διὰ νὰ φέρουν ἀνισότη-
τα εἰς τὴν ἰσότητα! Οἱ μάταιοι· δὲν ἠξεύρουσιν πόσον συγκινεῖ ἐν ἔρημον μνήμα, ἄνευ κιόνων καὶ ἐπιγραφῶν, μὲ μελανὸν τινα σταυρὸν ἐπὶ κεφαλῆς, ἔχον ὡς μόνην ἐπίδειξιν μίαν κυπάρισσον θλιβεράν, ἣν ἴσως ἡγάπα ὁ κοιμώμενος ἐν αὐτῷ, καὶ ἤρχετο ν' ἀκούσῃ τὴν ὀλο-
λύζουσαν ὑπὸ τοὺς κλῶνάς της ἀηδónα. Δὲν ἠξεύρουσιν ὅτι εἰς τοῦ θα-

νάτου τὸ σιωπηλὸν κράτος ἐπίσημον καὶ μεγαλοπρεπὲς εἶναι πᾶν ὅ,τι ἄσημον καὶ πτωχόν, ὅτι οἱ ἄσημοι τάφοι ἀποσποῦν μαργαρίτας δακρύων, διότι — ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος — ἡ πενία καὶ ἡ ἐγκατάλειψις φέρουν τὴν θλίψιν, ἡ δὲ ματαιότης τὴν περιφρόνησιν !

Τὸ μεσονύκτιον πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχε σημάνει, τὰ πάντα πέριξ μου ἐκοιμῶντο, καὶ μόνος ἐγὼ ἠγρύπνουν βαδίζων ἀπὸ τάφου εἰς τάφον. Ὡ, ἴσως δὲν θέλετε τὸ πιστεύσει· στεναγμὸς ἀνέσεως ἐξῆλθε τοῦ στήθους μου, ὅτε εἶδον ἑμαυτὸν ἐντὸς τοῦ κοιμητηρίου. Καὶ εἶχον δίκαιον, διότι εἰς τὸ πρῶτόν μου βῆμα μία κυπάρισσος μὲ ἠσπάσθη, ὡς νὰ μοὶ ἔλεγε, « καλῶς ἦλθες », ἐν ᾧ διερχόμενος τόσα ἔτη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἀπῆντησα μίαν χεῖρα, ἥτις νὰ θλίψῃ τὴν χεῖρά μου φιλικῶς ! Ἡσθάνθην ἐκείνην τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποῖαν αἰσθάνονται οἱ ἐπανερχόμενοι μετὰ μακρὰν περιήγησιν εἰς τὴν πατρίδα των· τὰ πάντα φαίνονται εἰς ἐκείνους ὅτι τοὺς μειδιῶσι. Στενάζοντες ἐνθυμοῦνται τὴν θλιβεράν ἐξορίαν των, καὶ τείνουσι τὰς χεῖρας εἰς τοὺς προσερχομένους των φίλους. Τοιοῦτόν τι καὶ ἐγὼ ἠσθανόμην κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην· ἐνόμιζον ὅτι οἱ τάφοι, ὅτι οἱ ἐπ' αὐτῶν σταυροὶ, αἱ ἱτέαι καὶ αἱ κυπάρισσοι, τέλος ἅπαν τὸ κοιμητήριον, προσεμειδία καὶ ὑποδέχετο ἓνα γνώριμον Ἡσθάνθην λεπτὸν τινὰ ἄνεμον δειλῶς ἐκπνέοντα παρὰ τὴν φρίσσουσαν χλόην· ἐνόμισα ὅτι ἦσαν τῶν φίλων μου αἱ ψυχαὶ ἐρχόμεναι πρὸς ὑποδοχὴν μου, καὶ ἔτεινα ῥιγῶν τὰς ἀγκάλας, ὡς διὰ νὰ ἐναγκαλισθῶ τὰς ψυχάς, ἀλλ' ὁ ἄνεμος διέφυγεν ὀλολύζων, καὶ ἀκατάληπτόν τι ἐβόμβησεν εἰς τὰ ὠτά μου.

Πέραν ἐκεῖ, ὅπισθεν τοῦ ναυτοῦ τοῦ κοιμητηρίου, κεῖται ὁ ταπεινὸς τάφος τῆς ἀδελφῆς μου ! Δὲν ἔχει οὗτος οὐδεμίαν μεγαλοπρέπειαν, οὐδὲ ματαίᾳς ἐκ μαρμάρου στήλας, οὐδ' ἐπιγραφὰς ἐπιδείξεως ὅλον του τὸν πλοῦτον τὸν ἔχει ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ τὰς συγκινητικωτέρας ἐπιγραφὰς εἰς τὴν καρδίαν μου. Εἶναι ἀπλούς ὡς Ἐ κ ε ἰ ν η, καὶ ἀφελής ὡς ἡ ἀρετὴ, καὶ μόνος του κόσμος εἶναι ἡ τιμὴ, ὅτι κα λ ύ π τ ε ι τ ῆ ν Α ἰ μ ι λ ί α ν ! Ἀλλοίμονον· δὲν ἐγνωρίσατε ὑμεῖς ταύτην, δὲν ἐγνωρίσατε τὴν μεγάλην ἐκείνην ψυχὴν, τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην ὠραιότητα, μειδιῶσαν τὸ μειδιάμα τῶν μαρτύρων καὶ τῆς ἀγάπης. Τὴν ἐνθυμοῦμαι, τῆς καρδίας τὸ μνημονικὸν δὲν ἐκλείπει· δὲν λησμονοῦνται ποτὲ οἱ παρήγοροι τοῦ οὐρανοῦ ἄγγελοι, οἱ ἀρνούμενοι χάριν ἡμῶν τὴν Ἐδὲμ καὶ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ κατασταθοῦν μητέρες ἢ ἀδελφαί μας . . . Ζοῦν καὶ ἀποθαμμέναι εἰς τὴν καρδίαν μας ! Ὁ θάνατος εἶναι ἀνίσχυρος δι' αὐτάς, διότι μόνον ἡ λήθη εἶναι ὁ ἀληθὴς θάνατος Ἀλλ' αἱ καρδίαι, αἱ ὁποῖαι θερμῶς μᾶς ἠγάπησαν, μᾶς λησμονοῦν ἀφοῦ ἀποθάνωσιν; Ὁχι, δὲν αὐτοχειριάζονται λησμονοῦσαι. Εἶναι αὐτοχειρία σκληρά, αὐτοχειρία τῆς προσφιλεστέρας ὑπάρξεώς μας, ἡ λήθη τοῦ παρελθόντος.

Περίλυπον μ' ἐπροσκάλει τὸ ἔρημον μνημὸς τῆς· ἐνόμισα ὅτι ἤκουσα τὴν γλυκεῖαν φωνὴν τῆς καλοῦσάν με « ἀδελφέ μου », διότι

ἡ φωνὴ ἐκείνη ἦτο γλυκυτέρα μολπῆς στεναζούσης κιθάρας· « ἀδελφέ μου, ὡς νὰ μὴ ἔλεγε, μὲ ἄφησες μόνην τοσοῦτον καιρόν. » Μόνην ! ἂ, τεθλιμμένη μου ἀδελφή· ἐὰν ὁ θεὸς ἔχη καὶ ἓνα παρήγορον ἄγγελον, ἐκτὸς τῶν καταστροφῶν καὶ τοῦ θανάτου, ὁ ἄγγελος οὗτος θὰ ἐγκατέλειπε τὸν Θεὸν διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν Αἰμιλίαν ! Καὶ ἔσπευσα, καταπατῶν ὅ,τι ἀπῆντων, εἰς τὸ ἅγιον μνημῆμά της, ἀφ' οὗ γονυπετῆς ἤσπαζόμην τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον ἀσπλάγχχνως μὲ τὴν ἀπέκρυπτε. Στεναγμὸς βαθὺς μοὶ ἐφάνη ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ τάφου, τὰ ξύλινα διαφράγματά του ἀφῆκαν φωνὴν κλαυθμηράν, καὶ ἄνεμος θερμὸς ἐξερχόμενος ἐκ τῶν σπλάγχχνων του, ἐθώπευσε τὴν κόμην μου ὡς νὰ μοῦ ἐψιθύριζε λόγους ἀγάπης. Ἀλλοίμονον· τίποτε πλέον δὲν ἤκουσα, καὶ ματαίως ἔτεινα τὸ οὖς εἰς τὸ μνημῆμα, καὶ ματαίως ἐκάλουν τὸ γλυκὺ ὄνομά της μετ' ἀγωνίας.

Εἶναι σκληρὸν, εἶναι ἄδικον, καὶ ἐν τῶν ἀπαισιωτέρων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, ἡ θλιβερά, ἡ ἀπόλυτος ἐκείνη τῶν μνημάτων σιγή ! Διατὶ, ὦ, διατὶ δὲν ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ μίαν ἀποζημίωσιν θλιβεράν εἰς τὸν ἄνθρωπον, συγχωρῶν εἰς τοὺς περιλημένους νεκροὺς μας νὰ ὁμιλῶσιν ἐνίοτε πρὸς ἡμᾶς, ἀφοῦ τοσοῦτον ἀνηλεῶς μᾶς τοὺς ἀφαιρεῖ διὰ πάντα ; Πόσον ὠραία καὶ ὑψηλὴ ἤθελεν εἶσθαι ἡ μελαγχολικὴ αὕτη συνδιάλεξις, ἡ γινομένη μεταξὺ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων, εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς ! Γονυπετεῖς εἰς τὸν σταυρὸν ἐνὸς τύμβου, καὶ κλίνοντες τὸ μέτωπον σύννουν, ἠθέλομεν ἀνταλλάξαι παρηγορίας καὶ δάκρυα, ἠθέλομεν διαμείβει λόγους πικροῦς.

Ὡραῖον καὶ εὐγενὲς καὶ παρήγορον ἤθελεν εἶσθαι, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Τίς οἶδεν ὅποια ὀλέθρια μυστικὰ τῆς ἄλλης ζωῆς ἠθέλομεν μάθει ; τίς οἶδεν ὅποιας φοβεράς ἠθέλομεν λάβει εἰδήσεις, ὅποιας φρικώδεις περιγραφὰς ἐκείνου τοῦ μέρους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἐπέστρεψεν ἕως τώρα Ἀλλοίμονον· ἐὰν ἐνίοτε στιγμῆς πλάνη, ἐὰν ἐνίοτε στιγμιαία χαρὰ μᾶς προμειδιᾷ εἰς τὸν βίον, διὰ τῶν εὐαγγελίων ἐκείνων τῆς ἄλλης ζωῆς, ἠθέλομεν στερηθῆ καὶ τῆς ἀπατηλῆς ταύτης ἀνακουφίσεως, χάνοντες συγχρόνως καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα τῆς μετὰ θάνατον ἀναπαύσεως. Διὰ τοῦτο δὲν τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ὁ Θεὸς εἶναι πάνσοφος, καὶ ἴσως ἀπὸ φιλανθρωπίαν τοῦ πρὸς ἡμᾶς δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ συγχωρήσῃ.

ὦ, βέβαια· ἄλλως, πῶς ἤθελεν εἶσθαι ποτὲ δυνατόν νὰ μὴ μᾶς ἀνταποκρίνωνται οἱ ποθεινοὶ μας νεκροὶ μὲ μίαν λέξιν παρήγορον, ὅποταν ῥιπτόμενοι ἐπὶ τῆς τελευταίας των κλίνης, ἔνδακρυς, συντετριμμένοι, πλήρεις ἀπελπισίας τοὺς κράζωμεν, καὶ πάλιν τοὺς κράζωμεν, καὶ τοὺς παρακαλῶμεν μὲ περιπαθῆ εὐγλωττίαν, μὲ τὴν φωνὴν τῆς ὀδύνης, μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμφορᾶς, νὰ μᾶς χαρίσῃ μίαν εἰσέτι λέξιν, ἐν βλέμματά των φιλικόν ; Ὁ θάνατος μόνος δὲν θὰ εἶχε τὴν ἰσχὺν νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ,

καὶ ἴσως οὐδὲ τὴν θέλησιν, διότι ἡ ἀνάγκη ἦν ἔχομεν ν' ἀκούσωμεν μίαν λέξιν των, εἶναι τοσοῦτον ἀγία, ὥστε ἡ ἀνάγκη μας αὕτη, ὁ διακαὴς αὗτος πόθος ἤθελε τοῖς δώσει φωνὴν ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς φύσεως, ἐναντίον καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἐὰν ὁ μέγας δάκτυλος τοῦ Θεοῦ δὲν ἤθελε τεθῇ εἰς τὰ χεῖλη των! Ὁ θάνατος ἐνέδιδεν ἴσως, διότι ὁ θάνατος καὶ συμπαθὴς εἶναι καὶ ἀτυχὴς ὡς ἡμεῖς.

Ἀκατανόητος ὁ Πλάστης, ἄβυσσος τοῦ ὁποίου τὸ σκότος δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ διακρίνωμεν τίποτε· τὸ μόνον τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν εἶναι, ὅτι καταστρέφεται ὁ εἰς ἄβυσσους ριπτόμενος. Ἀφαιρῶν μέρος τῆς ἰδίας ὑπάρξεώς του, πέμπει ψυχὰς εὐγενεῖς ὡς τῆς Αἰμιλίας, καὶ ἔπειτα τὰς τιμωρεῖ ἐν τῷ βίῳ, μόνον διότι τὰς ἐπλασεν εὐγενεστέρας, προσφέρων ὡς μόνην των ἀμοιβὴν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ καταπαύσουν αἱ δυστυχίαι των μετὰ τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὰς ἐχώρισεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν του ὑπαρξιν, διὰ νὰ ἴδῃ μέρος τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ταιπωρούμενον, ἢ ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ διὰ τῶν ἀνθρώπων κατὰ πόσον ἰσχύει ἡ δυστυχία; Ἢ, ἐὰν, Θεέ, ἀπεχώρισας τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ Σε διὰ τοῦτο, τόσων μακρῶν αἰώνων δοκιμασία δὲν ἤρκει; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὀλίγαι ἤρκουν ἡμέραι. Διὰ τοῦτο ἢ τοσαύτη παράτασις; καὶ διὰ τὴν νὰ μένῃ αἰώνιος ἡ ἀτελεύτητος αὕτη δοκιμασία; Φεῦ· ἐὰν ὁ Πλάστης ἀληθῶς ἀγνοῇ τῆς δυστυχίας τὴν δύναμιν, καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐκτείνῃ τὴν δοκιμὴν, θέλω τὸν εἶπει ἐγὼ, ὅποια εἶναι ἡ δυστυχία, θέλω τὸν εἶπει ἐγὼ τῆς δυστυχίας τὴν δύναμιν, ἀρκεῖ νὰ ἐννοήσῃ ἐν βλέμμα μου! Ἀλλοίμονον, ἀπατῶμαι· ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅποια εἶναι ἡ δυστυχία, ὁ Θεὸς ἐμέτρησε τὰς δυνάμεις τῆς, ὁ Θεὸς ἐνσαρκωθείς, εἶδεν, ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, τέλος καλῶς τὴν ἐγνώρισεν. Ἡ ἀπαίσιος αὕτη δοκιμασία (ὡς τῆς δίδωμεν ἔτι αὐτὸ τὸ ὄνομα), εἰς ἣν καὶ ἡ θεότης ὑποχωρεῖ, θέλει ὑπάρχει εἰς τοὺς αἰῶνας, μολονότι αἱ δοκιμασίαι πάντοτε ὑπῆρξαν ὀλέθρια. Ἐὰν δὲν ἤθελε δοκιμασθῇ ὁ πρῶτος τῆς γῆς κάτοικος, ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ ἐστέναζε καθ' ἑκάστην, καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἤθελε σταυρωθῇ!

Τοιαῦτα ἐν παραφορᾷ ἐσκεπτόμην, ὅτε ἤκουσα ὑπέκωφον θόρυβον, καὶ φωνὴν τραχεῖαν καὶ ἄχαριν, ψάλλουσαν μονοτόνως καὶ μετ' ἀπαισίας βραδύτητος καταχθόνια ἔπη. Τοιαύτην δὲ ἐντύπωσιν μοὶ ἔκαμε τὸ ἄγριον ἐκεῖνο ἄσμα, ὥστε ἠδυνήθην νὰ κρατήσω εἰς τὴν μνήμην μου τοὺς ἐφεξῆς στίχους τοῦ ἁσματος, τοὺς ὁποίους ἐκπεπληγμένος καὶ μετὰ βαθείας προσοχῆς ἤκουσα.

..... Πολλάκις εἰς τὸν οὐρανὸν ἀντάρτου ρίπτων βλέμμα,

Ὡς βέλος σχίζω πύρινον τ' ἀναίσθητά του ὕψη,

Καὶ τοῦ Θεοῦ μου ἤθελα τὸ ἐπηρμένον στέμμα,

Ὅμοῦ μὲ τοὺς ἀστέρας του ἡ χεὶρ μου νὰ συντρίψῃ.

Πολλάκις μ' ἓνα λάκτισμα ὠρμήθην τοῦ ποδός μου,

Εἰς χοῦν νὰ ρίψω καὶ καπνὸν τὴν ἄβυσσον τοῦ κόσμου.

Πολλάκις, αἵτνα φλογερῶν, ἀγνώστων αἰσθημάτων,
 Θεὸς τοῦ Πλάστου, ἤθελα νὰ πλάσω κόσμον νέον,
 Ἡ ὡς αὐτὸς τὰ θέμεθλα τοῦ σύμπαντος ταράττων,
 Νὰ τὰ κρημνίσω μετ' ἐμοῦ εἰς καγχασμοὺς ἐκπνέων.
 Ναί· τὴν δημιουργίαν σου, καὶ σὲ, καὶ τὴν ἰσχύν σου,
 Νὰ θραύσω ἤθελον, Θεέ, οἰκτεῖρων τὴν ὀργήν σου !

Καγχασμὸς ἄγριος καὶ διαρκὲς διέκοψε τὸ βλάσφημον ἄσμα· ἡ
 σιγὴ καὶ πάλιν ἐπήρχετο, καὶ ἐγὼ διευθυνόμην ἡσύχως πρὸς τὸ μέ-
 ρος εἰς ὃ ἔφαλλε τοῦ κοιμητηρίου ὁ ψαλμωδὸς τὰ καυστικὰ ἐκεῖνα
 ἔπη τῆς ἀθείας, τοῦ μίσους, καὶ τῶν ἀπεγνωσμένων ἀρῶν. Δέλετρον κεί-
 μενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μοὶ ἔδειξε διὰ τῆς ὠχρᾶς λάμψεώς του
 ὑψηλὸν καὶ μελανεῖμονα ἄνθρωπον, ἱστάμενον εἰς τὸ χεῖλος τάφου
 ἠνεωγμένου, ὡς ἴσταται τοῦ σκότους ὁ δαίμων ἐπὶ τῆς κλίνης ἁ-
 μαρτωλοῦ, καθ' ἣν ὥραν ἐκπνέει χωρὶς ἐλπίδα. Τὰς χεῖρας ἔχων
 ἐσταυρωμένας, ἠτένιζε μὲ προσοχὴν ἀπαισίαν τὸ βάθος τοῦ
 τάφου, καὶ ἐμειδία μειδίαμα ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Σατανᾶ, μει-
 δίαμα φρικώδους χαιρεκακίας καὶ ἀπανθρώπου χαρᾶς. Ὅποία ἦτο ἡ
 ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ; ἦτο νεαρός ; ἦτο γέρον ; Τὸ ἀγνοῶ,
 ἂν καὶ τὸν εἶδον πολλάκις. Ἄνθρωποι ὡς αὐτὸς, εἶναι καὶ νέοι καὶ
 γέροντες· δὲν ἔχουσι γνωστὴν ἡλικίαν.

Εἰς λίσγος κείμενος παρὰ τοὺς πόδας του ἐμαρτύρει, ὅτι τὸ μνημεῖον
 ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴστατο ἀρτίως εἶχε σκαφῇ.

Ἐὰν τὸν ἐβλεπέ τις τὴν ὥραν ἐκείνην, ἐντὸς τοῦ κοιμητηρίου,
 καλυπτόμενον μὲ τὸν μακρὸν καὶ μαῦρον μανδύαν του, καὶ φωτι-
 ζόμενον παραδόξως ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς φῶς τοῦ δελέτρου, ἤθελεν
 ὑποθέσει ὅτι βλέπει τῆς καταστροφῆς τὸ δυσειδὲς φάσμα ἱστάμε-
 νον καὶ περιμετροῦν δι' ἐξυβριστικῆς εἰρωνείας τὸ βασιλεῖον ἐκεῖνο
 τῶν ἐρειπίων καὶ τῆς θλιβερᾶς ἐξοντώσεως ! Ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα
 καὶ ὑψηλότερος καθιστάμενος διὰ τὴν σκελετώδη τοῦ σώματός του
 λεπτότητα, εἶχεν ἐπιδερμίδα τοσοῦτον διαφανῇ, ὥστε ὁ ὀφθαλ-
 μὸς ἠδύνατο θαυμασίως νὰ εἰσχωρήσῃ ἔνδον αὐτοῦ. Ἐὰν ὑπῆρχον
 πολλοὶ τοιοῦτοι, ἡ ἀνατομία δὲν θά ἐσπουδάζετο πλέον ἐπὶ τῶν νε-
 κρῶν. Κόμη δασεῖα καὶ ὑπόλευκος, ἐπιπτεν ἀνωμάλως ἐπὶ τῶν
 ὤμων του, ἐνῶ ὁ ἀκανθώδης αὐτοῦ μύσταξ ἐπροτείνετο αὐθαδῶς
 ἐπὶ τῶν χειλέων του, σπασμωδικῶς μειδιώντων. Ὤχρὸς τὴν θέαν
 καὶ ἀπαίσιος, διέμενεν ἀπαθὲς παρατηρῶν πάντοτε τὸ βάθος τοῦ
 τάφου, ὡς παρατηρεῖ διάπυρος ἐραστής τὸ κάλλος τῆς ἐρωμένης του.
 Ἦθελα τὸν ὑποθέσει νεκρὸν, ἐὰν τὸ μαῦρον καὶ φωσφορίζον ὄμμα
 δὲν τὸν ἐπρόδιδε ὅτι ζῇ.

Τὸν ἀνεγνώρισα· ἦτον ὁ νεκροθάπτης Ἰσιδωρος, ὁ τοποτηρητής, ὡς
 ἔλεγε, τοῦ θανάτου καὶ τῶν τάφων ὁ ἐρημίτης.

Ω, ἐὰν ἄλλοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν θέσιν μου, ἤθελον νομίσει
ὅτι ἴστανται ἀπέναντι τοῦ θανάτου, φρουροῦντος τὸ κοιμητήριον,
διότι συνήθως οἱ ἄνθρωποι εἰκονίζουσιν τὸν θάνατον μὲ χρώματα ζο-
φερά· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ὑπέθεσα τοῦτο καὶ ἀνεγνώρισα ἓνα δυστυχῆ.

Ἐχω διὰ τὸν θάνατον παραδόξους ιδέας· κατ' ἐμὲ, εἶναι εὐγενῆς καὶ
μελανεῖμων ἱππότης, ὠχρὸς καὶ ὠραῖος, ἔχων τὸ βλέμμα ἄδακρυ καὶ
βαθύ, καὶ μειδίαμα μελαγχολικὸν εἰς τὰ χεῖλη· κατ' ἐμὲ, εἶναι ἄγ-
γελος διατελῶν εἰς δυσμένειαν, καὶ τιμωρούμενος ὑπὸ τοῦ Πλάστου!
Τίς οἶδεν ἐὰν δὲν καταρᾶται τὴν ἀθανασίαν του, ἐὰν δὲν φθονῇ
τοὺς παρ' αὐτοῦ θνήσκοντας, καὶ ἐὰν δὲν ἐπιποθῇ θάνατον διὰ τὸν θά-
νατον; . . . Οἱ ἄνθρωποι τὸν κατέστησαν δυστυχῆ, διότι χάριν αὐτῶν
ἐξωρίσθη τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅμως τοὺς ἐκδικεῖται δίδων εἰς αὐτοὺς εὐ-
δαιμονίαν, ἣν στερεῖται ὁ ἴδιος — τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ τάφου. —
Μόνος, σκυθρωπὸς, περίλυπος, διέρχεται μεταξὺ μας, ἀκούων τὰς
ἁρᾶς, ὡς τῷ πέμπουσιν οἱ οἰκεῖοι ὅσων δι' αὐτοῦ ἀνεπαύθη-
σαν. Τίποτε δὲν εἶναι πιερότερον καὶ βαρύτερον τῆς ἀχαριστίας!
Διὰ τοῦτο ὁ θάνατος, καμπτόμενος ἀπὸ τὸ βάρος της, καὶ λυπούμε-
νος νὰ θεωρῇ πάντοτε θλίψεις καὶ δάκρυα, ἵσταται ἀπνηυδημένος καὶ
πάσχων, ὑψώνει τὸ μελαγχολικὸν βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ
κλίνων τὸ γόνυ, ἱκετεύει τὸν Πλάστην νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ πλη-
σίον του. « Ἀπνύδησα » λέγει, ἀλλὰ χεὶρ ἰσχυρά καὶ ἀόρατος τὸν
ὠθεῖ, καὶ βαδίζει, βαδίζει ἀπνηυδημένος καὶ πάσχων, καὶ πορεύεται
πάλιν ν' ἀκούσῃ ἁρᾶς καὶ ὕβρεις ἀπὸ τὴν ἀχάριστον ἀνθρωπότητα.

Οἱ ἀγνώμονες! ὅταν ἡμεῖς καταβεβλημένοι ὑπὸ τὰ πάθη, ταλαι-
πωρούμεθα εἰς τὴν κλίνην τῆς ἀγωνίας, ὁ θάνατος λησμονῶν τὴν ἀ-
γνωμοσύνην μας, προσέρχεται μειδιῶν, καὶ μ' ἐν γλυκὺ φίλημά του
ἐξαλείφει τοὺς πόνους μας, καὶ ἀπέρχεται ἀφοῦ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ
τὴν κόλασιν τῆς ζωῆς. Φέρει στολὴν μελανὴν, λέγουν μὲ εἰρωνείαν οἱ
ἄνθρωποι· μήπως πενθηφορεῖ διὰ τὰς πράξεις του, καὶ κλαίει τὰ πικρὰ
θύματά του; . . . Πλὴν ἐὰν φέρῃ μαύρην στολὴν, εἶναι πολεμιστῆς κα-
θιερωμένος εἰς αἰώνιον πάλην, καὶ οἱ τοιοῦτοι δὲν ἔχουν κρίνου λευ-
κότητα!

Ἐγὼ, ἐγὼ τὸν εὐλογῶ, φίλη μου, μολονότι δὲν εἰσακούει τοὺς πό-
θους μου· ἴσως δι ε φ θ ἄ ρ η συναντώμενος μετὰ τῶν ἀνθρώπων,
καὶ ἀγνωμόνως φεύγει τὴν μόνην χεῖρα ἥτις τὸν εὐλογεῖ . . . Ἀλλὰ
τίς οἶδεν, ἐὰν δὲν μ' ἐκλαμβάνῃ ἀποθαμμένον;

Ὁ νεκροθάπτης ἠτένιζε τὸν τάφον πάντοτε μετὰ θαθείας προσο-
χῆς· ἔθεσα τὴν χεῖρά μου ἡρέμα ἐπὶ τῶν ὤμων του, καὶ μὲ φωνὴν
βραδείαν·

— Ἐφαλλες, τὸν εἶπα, ἰσίδωρε;

Ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν ἀταράχως, καὶ ἀναγνωρίζων με,

— Ὁ Βρυκόλακας! εἶπεν ἡσύχως, (διότι βρυκόλακα συνειθίζει νὰ
μὲ ἀποκαλῇ) ἔπειτα ἐγερθεῖς, μοὶ ἔτεινε τὴν ψυχράν καὶ σκελε-
τώδη του δεξιάν καὶ μετὰ φωνῆς προδιδούσης συγκίνησιν·

— Καλῶς ἤλθατε, αὐθέντα μου, εἶπεν.

Καὶ ρίψας ἐπ' ἐμοῦ τὸ φωσφορίζον του βλέμμα, μὲ ἠτένισε μετὰ τοσαύτης ἀγάπης, ὥστε ἀκουσίως ἠσθάνθην συμπάθειαν πρὸς αὐτόν.

— ὦ, πόσον εἶσθε ὠραῖος! ἀνεφώνησεν ἐνθους· διόλου δὲν ἀσχημίσατε εἰς τὸν κόσμον. Εἶσθε πάντοτε ὁ αὐτός. Βεβαίως ἡ ἰδική μας ὠραιότης δὲν διαφθείρεται ὡς ἡ τῶν ἀνθρώπων. 'Ο βλάξ' ἐφοδούμην μὴ ἐπιστρέψῃτε μὲ παρειὰς ἐρυθρὰς ὡς τὸ ῥόδον, μὲ χεῖλη κοράλλινα καὶ μὲ ὄμμα σπινθηροβολοῦν καὶ ἀστράπτον. Ἀλλ' ὄχι· ἐπιστρέφετε ὁ ἴδιος πάλιν. Ἰδοὺ, σὰς κοσμεῖ πάντοτε ἡ εὐγενὴς καὶ βαθεῖα ἐκείνη ὠχρότης, ἡ βασιλὶς τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὠραιότητος· τὰ χεῖλη σας λευκὰ διαμένουσι πάντοτε, καὶ πάντοτε μειδιῶντα τὸ παράδοξον ἐκεῖνο μειδίαμα, τὸ προξενοῦν τρόμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ἐνθυμίζον τοὺς τάφους μας, καὶ τὸν ἄδην μας!

Οἱ ὀφθαλμοί σας δὲν ἔχουσι δάκρυα, δὲν καταδέχονται πλέον νὰ χύσουν δάκρυα ἀνανδρίας καὶ ταπεινώσεως, διότι·

Τὸ δάκρυον μόνον κρινοὺς ἀνθρώπους ἐρμηνεύει,

Τὸν ἑαυτὸν του, ἂν θρηνῇ, ὁ πάσχων εἰρωνεύει!

'Οποίας ἐντυπώσεις θ' ἀφήσατε εἰς τὸν κόσμον, ἔλεγεν ἐξακολουθῶν καὶ ὑπερηφανευόμενος δι' ἐμέ. Αἱ γυναῖκες θὰ ἐγοητεύθησαν δι' ὑμᾶς, φοβούμεναι καὶ συγχρόνως λατρεύουσαι τὸ ζοφερὸν κάλλος σας· πλὴν σεῖς, συντρίψας τὴν καρδίαν των, τὰς ἀφήσατε νὰ σὰς ἀναμένουν, τιμωρῶν αὐτάς, διότι ἐτόλμησαν νὰ σὰς ἀγαπήσωσιν!

'Ο δαίμων! ἐὰν ἤθελε νὰ μὲ εἰρωνεύσῃ, ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἐπετύγχανεν ἐντελέστερα. Ἐρρίψα ἐπ' αὐτοῦ βλέμμα ὀργίλον, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν τὸ παρετήρησε, διότι ἐξηκολούθει νὰ θαυμάζῃ τὸ κάλλος μου, ἐνῶ μὲ ἡρώτα συγχρόνως ἀπὸ ποῖον τοῦ κόσμου ἔρχομαι μέρος.

— Ἀπὸ τὴν Ἑδὲμ, ἐψιθύρισα, ὅπου. . .

— Σιωπὴ, σιωπὴ, εἶπε διακόψας με ἀποτόμως· δὲν μοὶ ἀρέσκει ἡ λέξις αὕτη, δὲν ὑπάρχει παράδεισος, καὶ μάλιστα εἰς τὴν γῆν. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι μῦθος ἡ ὑπαρξὶς τούτου, ἐὰν καὶ ὑπάρχῃ εἰς κἀνὲν μέρος, ἡ θύρα του εἶναι κλειστὴ διὰ σέ! 'Ομιλεῖ περὶ καταστροφῶν, περὶ τάφων, περὶ θανάτου, ἀλλὰ ποτὲ περὶ παραδείσου.

Οἱμοι· δὲν μὲ εἶναι συγχωρημένον οὐδὲ νὰ προφέρω τὴν λέξιν «παραδείσος.» Μὲ ἀφίνουν νὰ ὁμιλῶ περὶ καταστροφῶν καὶ θανάτου, καὶ μοὶ ἐπιβάλλουν σιγὴν, ἐὰν δι' ἄλλο τι ὁμιλήσω. «Ἡ θύρα τοῦ παραδείσου εἶναι κλειστὴ διὰ σέ,» μὲ εἶπεν ὁ ἄσπλαγχνος. Τοῦτο πρὸ πολλοῦ τὸ ἐγνώριζον, καὶ ὅμως μοὶ ἔκαμεν ἐντύπωσιν νέαν. . . .

— Ἀκουσον, τὸν εἶπα μετὰ ψυχρότητος· ἡμεῖς οἱ ὅποιοι δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ παραδείσου, δὲν δυνάμεθα καὶ συμβουλάς νὰ ἀκούωμεν! Ἔσο εἰς τὸ ἐξῆς μετριώτερος καὶ εἰπέ μοι, διατί ἡ-

γέρθης τὴν νύκτα ταύτην, καὶ διατί ταραττεῖς τὴν ἡσυχίαν τῶν τάφων;

— Διατί ἠγέρθην; ἀνέκραξε πρᾶφθως, καὶ προσελθὼν ἐν βῆμα πλησίον μου· διότι εἶμαι μισάνθρωπος, κύριε, διότι μισῶ ἐγὼ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μοι ἀρέσκει νὰ βλέπω τὴν δόξαν, τὸ κάλλος, τὴν νεότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον μεταβεβλημένα εἰς κόνιν ἐντὸς τῶν μνημάτων· διότι κολακεύεται καὶ ἐκδικεῖται ὁ περιφρονούμενος νεκροθάπτης, ὅταν βλέπῃ τοὺς τάφους καὶ λέγῃ, « ἐγὼ τοὺς ἠνοιξα, ἐγὼ ἔθαψα πᾶν ὅ,τι λέγεται ὠραῖον καὶ μέγα εἰς τοὺς ἀνθρώπους! » Νομίζετε ὅτι ὀλίγην ἡδονὴν εὐρίσκω, ὅτε τὸ πᾶν σιωπᾷ καὶ περιφέρομαι μόνος, καταπατῶν τόσα μεγαλεῖα καὶ ἀκούων τὸν ἦχον τῶν βημάτων μου ἀντηχοῦντα ἀπὸ τάφου εἰς τάφον; Ἀγνοεῖτε σεῖς ὅποιαν ἀνεκλάλητον αἰσθάνομαι εὐτυχίαν, ὁπότεν ἡ πτέρνα μου συντρίβῃ τυχαίως κἀνὲν κρηνίον ἀνθρώπινον, καὶ ἀκούω τὸν ἀγενῆ ἐκεῖνον ἦχον, τὸν εὐτελῆ ἐκεῖνον τριγμὸν, τὸν ὅποιον ἀνάνδρως ἐκπέμπει συντριβόμενος ὑπὸ τὸν πόδα μου. Καὶ λοιπὸν δὲν ἠξεύρετε ὅτι μὲ θέλγει νὰ βλέπω παντοῦ μνημεῖα, ὅτι μὲ φαιδρύνει ἡ ὄψις των, ὅτι πλήττω μακρὰν αὐτῶν καὶ μόνον πλησίον των αἰσθάνομαι ὅτι ζῶ; Διατί ἠγέρθην, μὲ ἐρωτήσατε! ἔβαρυνόμην κοιμώμενος, καὶ ἠθέλησα νὰ διασκεδάσω σκάπτων ἐν μνήμα, καὶ μετρῶν τὸ βάθος αὐτοῦ. ὦ, πιστεύσατέ με, ἔλεγεν ἀτενίσας με κατὰ πρόσωπον, δὲν γίνεται τις νεκροθάπτης, ἐὰν δὲν τὸν καταστήσῃ ἡ δυστυχία τοιοῦτον. Ὑπέστην ἐγὼ τρικυμίας, ὑπέστην τοσαῦτα ἐγὼ δυστυχήματα, καὶ ὑπέφερα ὅσον ἀγωνιῶντες ἐκπνέοντες, δὲν ὑπέφεραν οἱ κοιμώμενοι περίξ ἐμοῦ. Τοὺς καταπατῶ λοιπὸν, καὶ ταραττῶ τὴν ἡσυχίαν των, ἐκδικούμενος αὐτούς, διότι ὑπῆρξαν εὐδαίμονες! . .

— Ταλαίπωρε, τὸν εἶπα ῥίψας εἰς αὐτὸν βλέμμα οἴκτου· ἡ ἀνήκουστος αὕτη μισανθρωπία σου δὲν δικαιολογεῖται οὐδὲ μὲ τὰς φρικώδεις σου ἀγωνίας, αἵτινες τιμωροῦσι τὸ μῖσος σου. Νομίζεις λοιπὸν ὅτι ὑπῆρξαν εὐδαίμονες οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ ἡδὴ μεταβληθέντες εἰς ὀλίγην κόνιν; Τίς εἰς τοῦ βίου τὸ πολύμοχθον στάδιον δὲν ἔπεσεν ἐξηντλημένος ἐκ τοῦ ἀγῶνος; Ὑπῆρξες σὺ εὐτυχής, Ἰσίδωρε; ἦσο εὐτυχής ὅτε συνέζης μετὰ τοῦ κόσμου; Καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ὑπέφεραν καθὼς σὺ! Οἱ τάφοι οὗτοι, τοὺς ὁποίους ἱεροσύλως καταπατεῖς, εἶναι τὸ θλιβερόν καταφύγιόν των, ἡ μόνη εὐτυχία ἣν ἀπολαύουσι, καὶ διὰ τοῦτο, βλέπεις, τὴν ἀγνοοῦν. . . ἄλλ' ἀγνοοῦν τοῦλάχιστον καὶ ὅσα ὑπέστησαν ἐν τῷ βίῳ! Οἱμοι· ἕκαστος ἡμῶν ἔχει νὰ καταθέσῃ πολλὰ παθήματα εἰς τὸν τάφον, νὰ τὸν ἐξαγοράσῃ μὲ

πολλά δάκρυα. Ὁ τάφος δὲν προσφέρεται δωρεάν οὐδ' εἰς ἀνθρώπους εὐδαίμονας. Σὺ, ὅστις εἶσαι λειτουργὸς τοῦ κοιμητηρίου, εἰς θέσης τὸ οὖς εἰς κανὲν μνήμα, θέλεις ἀκούσει τριγμοὺς θλιβεροὺς, βαθύν τινα καὶ παράδοξον ἤχον ἀπὸ τὰ βάθη του ἐξερχόμενον . . . Δὲν εἶναι ἴσως ἡ τελευταία τῆς δυστυχίας των ἀγωνία, ἡ ἡ πνοὴ ἀνέσεως ἐπελθούσης ; . . . Ὡ, ἂς ἀρήσωμεν τοὺς θανόντας εἰς τὴν θλιβεράν τύχην ἀνάπαυσιν, καὶ μὴ διαταράττωμεν τὸν εὐσπλαχνον ὕπνον, τὴν εὐεργετικὴν ἐκείνην ἀνάπαυσιν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ θεὸς σέβεται. Τίς οἶδεν εἰς δὲν μέλλουν καὶ πάλιν νὰ ἐγερθοῦν, διὰ νὰ ὑποστῶσι καὶ δεύτερον τὴν ζωὴν ! Ἐχουν ἀνάγκην μακρᾶς, πολυετοῦς ἀναπαύσεως, εἰς τοὺς περιμένη τοιαύτη ποινὴ, διὰ λάβωσιν ἰσχυρὴν νέαν καὶ ὑποστῶσι τὸν σταυρὸν τῆς ζωῆς. Σέβας λοιπὸν εἰς τὴν ὑπνώττουσαν δυστυχίαν. Ὅταν ἡ τρικυμία διέρχεται, γαληνιώσῃ ἡ θάλασσα ὑποσκαλεῖ τοῦ πλοίου τὰ λείψανα καὶ πᾶσχει νὰ τὰ θάψῃ εἰς τὴν ἀκτὴν.

Ὁ Νεκροθάπτης μὲ ἤκουεν πλήρης ὀργῆς, καὶ κρούων ἀνυπομόνως τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

— Ὡ, εἶπεν μὲ βάρβαρον εἰρωνείαν· ποῖος Ἱεροκῆρυξ σᾶς εἰδίδαξεν ὅλα ταῦτα ! Εἶτα προσέθηκεν ῥίπτων μοι βλέμμα ἐσχάτης περιφρονήσεως. Ὁ κόσμος σᾶς διέφθειρεν βλέπω ταλαίπωρε· ἡ γλῶσσα ἦν μοι ὠμηλίσσατε πρὸ ὀλίγου μοι ἔδωσεν νὰ ἐννοήσω ὅτι καὶ Βρυκόλακες διαρθεύονται. Ὅχι, δὲν ἐπιστρέφετε ὁ αὐτὸς, δὲν σᾶς ἐπαναβλέπω ὁποῖον ἄλλοτε σᾶς ἐγνώρισα· ἐπιστρέφετε μεταβεβλημένος, ἐπιστρέφετε ἐλεεινός, ἐπιστρέφετε ἄνθρωπος . . . Ἀλλ' εἰς ὑμεῖς διεφθάρητε, δὲν θέλει διαφθαρεῖ καὶ ὁ νεκροθάπτης Ἰσίδωρος ! Ὅχι, ποτὲ, ἀνεφώνησεν ἐξαπτόμενος· διότι ἐγὼ μισῶ τοὺς ἀνθρώπους διότι ἐγὼ μισῶ τὸν θεόν, διότι ἐγὼ μισῶ καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτόν μου. Εἰς μῖσος καὶ εἰς ἐκδίκησιν μετεβλήθη ἡ φύσις μου, εἰς μῖσος βαθύ, ἀνεξάλειπτον, αἰώνιον, ἄπειρον, καταφλέγον ὅ,τι ἐγγύζει, καὶ καταβιβρώσκον με βαθμηδόν. Μὲ ἀπέρριψεν ἡ ζωὴ ἅπαξ ἀλλ' ἤδη τὴν ἐκδικουμαι θάπτων αὐτὴν καθ' ἐκάστην, εἰς ἕκαστον πρόσωπον· μὲ ἀπέρριψεν, ἐφάνη ἔπιστος πρὸς ἐμέ, ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἠγάπησα ὅσον ἤδη μισῶ δι' ἄλλον τὸν ὁποῖον ἡ χεὶρ μου αὕτη ἐξεδικήθη. Ἀλλ' ἔλαβα τὴν εὐτυχίαν νὰ τοὺς θάψω ὁ ἴδιος, καὶ ἔγεινα ἀπὸ ἄνθρωπος, ἀπὸ ἐραστῆς νεκροθάπτης ! . . .